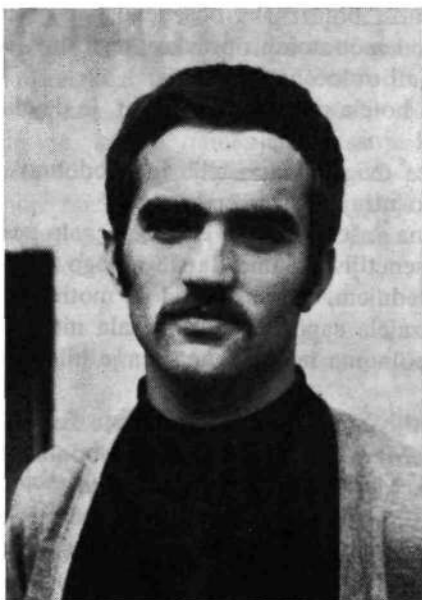

drevo brez zelenečega lista
 solza ki sama sebi se čudi
 tako do kraja nerazumljena
 tako do kraja doživeta
 ad te clamavi
 de profundis

Milan
 Mark

Tihi človek

Po dolgem iskanju sem le našel sobo. Bil sem že prekleto sit mesta, kislih obrazov gospodinj in večnega povpraševanja po denarju. Lastniki hiš so z drobnimi pogledi drseli po moji ne preveč elegantno opravljeni pojavi, tako da se me je začel pritkati občutek, da sem umazan, grbast, ali kako drugače različen od množice drugih ljudi. Krog mojega gibanja se je čedalje bolj širil in navsezadnje sem pristal pred neko staro hišo ter naveličano in brez upa na uspeh pozvonil.

Odprla mi je ženska sivih las in pojoče vprašala, kaj želim. Nekako sem izcedil iz sebe potrebne besede in se hotel kar obrniti, ko me je presenetil njen prijazen odgovor, da sem prišel kar prav, češ da se je pred kratkim odselil njen dolgoletni podnajemnik.

Odpeljala me je v podstrešno sobico čistega videza, svetlo in preprosto. Nekateri prostori pač tako delujejo name, da jim pripišem neke vrste značaj. In v svojem življenju sem videl nič koliko različnih sob in vse so si bile različne. Ta soba me je po dolgournem potikanju po ulicah sicer pozdravila kot dolgo zelen mir, a sem takoj začutil v nji prehladen, prestrog, nenaraven mir. Smešno sicer, toda prepričan sem, da stalni prebivalci prostoru vtisnejo pečat ne samo v opremi, ampak tudi v fluidu, ki ga, ne glede na vse drugo, vsak prostor ima.

Gospodinja je kar naprej pojoče govorila o nekem gospodu, ki je stanoval pri nji, o miru in take reči, ki sem se jih že davno odvadil poslušati.

»Veste, bil je zelo fin starejši gospod in kot bi ga včasih ne bilo. Miren, tih. Le na tisto veliko violino je včasih igral,« je brbrala ženica in se ni hotela spraviti iz sobe. Bil sem utrujen in ne glede na to, da bi utegnil narediti slab vtis, sem legel na posteljo, torbo porinil pod njo in napol v dremavici poslušal gospodinjo. Na hitro sem v duhu premeril njeno samotnost, iztrganost iz sveta in tiho radost, da ima s kom govoriti. Topo ugodje me je obšlo. Končno sem le našel miren kotiček. Zato se tudi nisem jezil na starko in me tankolasi dež njenih besed ni motil. Kar mimogrede sva se domenila o vsem potrebnem, o najemnini, hišnem redu in drugih stvareh, zame daleč pomembnejših od starega gospoda starke, ki je s svojim govorjenjem dajala vtis, kot bi jo bil obsedel duh bivšega podnajemnika.

Hočeš nočeš, ta naravnost bolezenska obsedenost je prebudila v moji utrujeni domišljiji, uničeni od monotonih opravkov tega dne, iskre življenja in pričel sem starki zastavljati določena vprašanja.

Oživela je, in kot da bi hotela razjasniti vso stvar, je dejala: »Veste kaj, vidim, da ste pošten človek!

Pri teh besedah sem se dvignil iz postelje in spodobno sédel, seveda z močno poudarjeno kretnjo utrujenosti v križu.

». . . pošten! To vidim na vašem obrazu, ki je zelo, zelo podoben obrazu gospoda Henrika. Prav presenetljivo. Samo da ste mnogo mlajši. No, ravno zaradi tega vam tudi pripovedujem, če vas seveda ne motim?!-

Medtem ko je starka zajela sapo, da bi povezala nit govora, sem jaz odkimal, čeprav je bilo popolnoma nepotrebno, ker je bilo vprašanje samo govorniška fraza.

». . . ker sta si presenetljivo podobna . . . Kako ste že rekli, da vam je ime? . . . Mark? . . . Da, da! Mark. Imeni si pač nista podobni, niti po črkah ne. Hinko bi šlo. Hans tudi. Mark pa ne gre. A nič zato.«

Tenkolasi dež je pršel, pršel in ravno zaradi tega, ker se je gonilna sila skrivala, ker ni mogla kot podoba jasno na dan, sem odločno pogledal starki v oči in jo vprašal:

»In kaj je z gospodom Henrikom? Kako da ga ni več tu?«

»Kako kaj?! Ljudje so vendar lažnivci. Jaz ga veliko bolje poznam kot oni in vem, da on tega ne bi nikoli storil! Nikoli! Razumete? Da bi odšel od mene brez vzroka ali zaradi slabih razmer. Ha . . . on je že vedel, zakaj in kam je odšel. Ni mi sicer povedal, kar pograbil je kovček z najnujnejšimi stvarmi in odšel, a slutim, da ima pomembne posle.«

Sveto ogorčenje je oblilo ženico.

»Ljudje so hudobni in svet pokvarjen. Gospod Henrik pa je bil tako fin, tih in žalosten gospod . . .

Sklenila je roke v naročju in obmolnila. Oči so ji ugasnile, obraz je izgubil bojevitost in živost, uplahnil je in se spremenil v zgubano brezizrazno masko. Globoko je vdahnila in izdahnila, potem pa pomirjeno vstala.

»Kar uredite se domače. Ne bom vas motila.«

Nekaj časa sem bedasto strmел v zaprta vrata.

»Vidiš ga vraga!« sem zaklel, kajti ravno v trenutku, ko se mi je duh zbudil in sem bil pripravljen oživljati podobo meni tujega človeka iz žive

prisotnosti starke in iz predmetov, ki so ga nekoč obkrožali (tega sicer ne počnem z največjim veseljem zaradi določene gnilosti, ki je znana samo meni, sem pa na tej stvari nekako prekleto podvržen) je presenetljivo bitje izginiło. Slutil sem, da je ženica odšla zaradi sramu, ker se je vdala slabosti in za hip imela gospoda Henrika za krivega. To pa mi je zanimanje zanjo in zanj še stopnjevalo. Starko je moral njen prejšnji podnajemnik nekako prepojiti z močjo svojega značaja in s svojo prisotnostjo, morda je bilo kaj sentimentalnega med njima, neizgorelo čustvo, morda samo pazljivost, spoštovanje, vrag si ga vedi. Končno pa je starka lahko da malo čez les in je škoda moje dragocene energije za blodnost njene fantazije. Tako sem premišljeval in uredil svoje stvari, veliko pa tu ni bilo početi: tistih nekaj kosov perila in najnujnejših predmetov je kar padlo v vonjivi mrak starinske omare. Razškatlan pisalni stroj sem položil na mizo v kotu in sédel na stol, da preizkusim, kakšna bodo počutja v tem delu sobe. Odprl sem predal mize in opazil nekaj papirja in večji zvezek. Ker sem že po naravi občutljiv za vse, kar je namenjeno pisanju ali pa že popisano, sem seveda začel pregledovati zvezek in tako našel zapiske, ki so me presenetili in zapeljali moje misli na poti, ki se jih najraje ogibljem. Prespolzke in prenevarne so. Odprli pa so mi vpogled v podobo, ki jo je samo zasnovala v mojem duhu gospodinja.

Zapiski gospoda Henrika

Dogodilo se je včeraj popoldne, a še danes ni v življenju naše ulice nobenega nemira, nobenih govoric, čeprav se mi zdi, da iz sobe že malo zaudarja po mrliču.

Sicer pa lepo po redu, če sem se že namenil pisati o tem!

Izobražen človek sem, jasnega in logičnega mišljenja. To in pa precejšnja nezainteresiranost za druge ljudi in dogodke, ki pretresajo naše mirno mesto, vse to imam za eno svojih lepih lastnosti. Kažejo pač na človeka, ki se je v tem današnjem razburkanem svetu, zaganjajočem se zdaj sem zdaj tja, dogradil in ustalil ter tako postal resnično človek, namreč enkratna, nespremenljiva določenost zavesti in pojave.

Oblačim se dokaj čedno, čeravno ne po najnovejši modi. Skrbim pač, da sem vedno dobro in neoporečno opravljen. Ljudje, s katerimi imam opravke, me vedno pohvalijo kot dobro vzgojenega, elegantnega gospoda. Za njihovo mnenje mi sicer ni, a povem ga, da bolj jasno stopi v zavest, kako normalen in umirjen človek sem. Moje zdravje je odlično. Nikoli nisem trpel za nespečnostjo, nisem se razburjal, nikakršne histerije ne poznam; to vse kaže, da imam zdrave in močne živce. Pa tudi drugače ni z mojim duševnim življenjem nič narobe. Ne poznam ekstaz ne depresij. Na nobeno stvar nisem pretirano navezan. Všeč mi je le glasba in poezija, pa še to le deloma. Poeziji sem se oddolžil v svojih mladih telečjih letih z nekaj pesmicami, ki sem jih posvetil neki Nataši. Te pesmi imam še spravljene in so mi ljub spomin na zaletavo mladost, od Nataše pa je ostalo samo ime.

Ljubezni do glasbe pa se nisem dokončno odpovedal. Še danes rad primem čelo v roke in si rad kaj zaigram, dasi sem se naučil v glasbeni šoli le pravilno prijeti lok in ga vleči po strunah. Seveda ni to nikakršno virtuosno igranje. Ponavadi zaigram melodijo iz dveh ali štirih tonov in to mi povsem zadostuje. En sam ton postane veliko lepši in mojemu občutju prijetnejši, če ga ne zamenja prehitro drug — le tako ton izzveni v vsej svoji lepoti in polnosti.

Sicer pa vse to ni važno, gre za druge stvari, ki jih moram opisati. Moj značaj in moja osebnost se bosta izkazala iz pripovedi, zato je kar takoj prehajam k stvari.

Starke, ki sem jo umoril, si nisem izbral po premisleku, ker bi potem moral priznati, da je bila v meni najprej želja po dejanju in je hotenje poiskalo v resničnosti objekt svoje izpolnitve, ne, čutim in vem, da ni tako, ampak da sama resničnost pogojuje in s svojo sestavljenostjo, odnosom, ki se nujno postavi mednjo in zavestjo, hotenje tudi rodi.

Nekkega popoldneva, ko sem šel po naši ulici domov, sem po naključju ujel njen srkajoči pogled med polknicami okna in se odločil, da jo umorim. Prej nisem nikoli pomislil na to. Ničkolikokrat sem šel mimo njenega stanovanja, mimo tistih večno zaprtih oken. Vedel sem zanjo, nekajkrat sem jo videl na ulici, pa nisem nič povezoval njene blodne eksistence s svojo. Tistega popoldneva, spominjam se, da je bil izredno lep sončen dan, pa me je njen pogled ustavil in sem sklenil, da jo ubijem. Preprosto. Malo pred tem sem še premišljeval o novi peči na olje, ki sem jo nameraval kupiti, ker mi je peč v sobi večkrat kadila. Potem sem se ozrl v staro hišo, v kateri je starka živela, zagledal njene oči v temi oknic in se odločil.

Starka je bila pravzaprav čudna ženska. Nekoč, dolgo tega, je bila učiteljica, potem pa je nekaj naredila, kaj, ne bi mogel povedati, da je izgubila službo. Po vojni, ki jo je nekako pretolkla, si je priborila majhno penzijo, od katere je ves čas nekako životarila.

Hiša, kjer je živela, ni bila njena last. Samo spodnji dve sobi sta ji pripadali v stanovanje, ves ostali del hiše pa je bil prazen. Gospodarji so se pred leti izselili v naše glavno mesto, njo pa pustili kot nekakšno oskrbnico in varuhinjo. Vgnezdila se je v obe sobi, zaprla okna s polknami in jih ni nikoli več odprla, naj je bila še taka vročina. Menda je mislila, da ohranja ozračje zdravo in neokuženo. Po cele dneve je presedela ob oknu in gledala na ulico skozi reže v polkni. Iz hiše je šla le zjutraj do najbližje trgovine in enkrat na teden, ob nedeljah, zjutraj k maši in popoldne k litanijam. K nji ni nihče prihajal, če izvzamemo vsakoletni obisk čemernega gospodarja, ki je poropotal po hiši, stopil na zapuščen vrt in izginil tako hitro, kakor je prišel. Bila je samotna babnica in po mojem precej zlobna, kajti njena samota je bila smrdeča in uničevalska, prekleto drugačna od moje. Ko bi bil malo bolj dojemljiv za druge ljudi, ko bi se moja čustvenost lahko hranila iz njih, bi najbrž žensko sovražil in jo ubil iz sovraštva do njene zatohlosti ter hinavščine. Tako bi moje dejanje raslo iz sovraštva, bilo bi čustveno, iskali bi si utehe v izpolnitvi in — kaj bi govoril! Nisem je sovražil, niti je nisem zaradi tega ubil, čeravno bi vse bilo možno tudi iz tega zornega kota.

Starke si nisem jemal k srcu, ni mi bila na poti, nisem je imel ne rad ne kaj drugega. Tudi poznal je nisem. Njeno ime poznam šele zdaj. Marija Berde se je pisala. In to ni nič drugega kot nekaj črnila na orumenelem papirju.

Ko sem tistega dne prišel domov, sem najprej popil kozarec rdečega vina, ki se mi popoldne vedno prileže. Pri odprtem oknu (stanujem v podstrešnem stanovanju) sem pokadil cigaro srednje kvalitete in potem kake pol ure igral na čelo. Ko sem uredil nekaj zadev, ki jih raje opravljam doma kot v službi, sem odšel do večera na sprehod v bližnji gozd, kjer sem prebiral Goethejeve pesmi ter tako prijetno čakal, da bo čas iti na večerjo. Knjig si ne izbiram, saj ima moja knjižnica poleg slovarjev in nekaj znanstvenih knjig zelo malo beletristike. Še najraje prebiram Maeterlinckovo Življenje termitov. Vsekakor pa mi knjige niso sredstvo za beg v neresnične svetove, ampak početje, ki blago pomaga pretakati čas.

Iz gozda sem odšel v menzo na večerjo in potem domov. Po radiu sem poslušal koncert za čelo in orkester in šele po njem legel spat. V postelji sem pomislil na svojo popoldansko odločitev. Prej sploh ne. Napravil sem domiseln, temeljit in do potankosti preišljen načrt. Šele ko je bil izdelan, sem mirno zaspal.

Načrt je bil v bistvu zelo preprost. Ko bi starka odšla k litanijam, bi vdrl v njeno stanovanje in jo tam počakal. Seveda sem moral premisliti veliko podrobnosti, zlasti koliko časa imam za vlom, in če starka morda le ne sprejema kakšnih obiskov. Dokaj nerodno bi bilo, ko bi se ravno odločilnega dne pojavila kakšna zaprašena devica iz njenih skupnih let učiteljevanja. V ta namen sem sklenil preučiti vse njeno znanstvo. Sprva nisem vedel, kako bi se tega lotil, potem pa sem prišel do ideje, da bi še enkrat vlomil in natančno preveril ter preiskal njene dokumente, pisma itn. Edino, kar sem pri načrtu odločno odklonil, je bil kakršenkoli stik s starko. Zanj nisem smel obstajati, še manj pa, da bi kdo opazil moje zanimanje zanjo... To je bilo vse. Sklenil sem, naj vse skupaj zori v podzavesti in se tam dokončno oblikuje v skladu z mojo temeljnostjo. Zakaj pa ne bi uporabljal vse energije, ki mi je dana?

Tako so tekli dnevi dalje. Svojih navad nisem spremenil, in kadar me je pot peljala mimo starkinega okna, se niti ozrl nisem proti prežečim očem med režami polken. Pravim celo, da sem pozabil na svoj načrt. Vidite, to je ena izmed črt mojega značaja. Ko sem zadevo sklenil storiti, mi je bilo tako, kot da sem jo že storil. Nikakršnega razločka med mislijo in dejanjem ne poznam. In v tem se morda od drugih ljudi, ki trpe v razkolu med hotenjem in dejanjem, razlikujem. Z iztanjšanim poslušom za človeka bi se dalo lahko ravno to opredeliti kot svoboda, kot tisto, kar bi imenoval najimenoitnejša črta mojega značaja.

Vendar pa moram nekaj priznati: v moje igranje na čelo so se priplazile disharmonije in ritem. Med prejšnje mirno potekanje harmoničnih tonov so se po čudnem navdihnjenju vrivali kratki, ostri toni. Lahko bi kdo

pomislil, da je to znamenje komaj opazne razrvanosti v moji duši. Globoko vpogledanje ali samo slutnja?

Ko sem namreč nekega večera rahlo presenečen opazil ta novi element v igranju, sem seveda takoj analiziral svoje početje. Misel, da bi morda v najsubtilnejši plasti moje duše, ki se izraža prek eteričnega medija glasbene umetnosti, vladala razrvanost zaradi nameravanega dejanja, tako misel sem odločno zavrgel. In da bi bilo vse v redu, sem po ugotovitvi take možnosti zavestno spet začel igrati kot prej. S tem nisem storil nikakršnega nasilja nad seboj, še manj pa skušal karkoli zanikati. Samo odločil sem se, da bom igral po starem.

Razen te nepomembne, drobne zadevice se ni pripetilo nič drugega, tako da bi bil splošen vtis namišljenega opazovalca mojih duševnih tokov, da je moj načrt o umoru starke le smešna domislica iz sanj.

Neke nedelje sem popoldan zavil proti cerkvi, da bi se poučil, koliko časa se starka zamudi pri litanijah. Bil je lep dan, okolica cerkve prikupno urejena in vse polno rož je cvetelo. Sedel sem na obzidje ter se predal popoldanski utrujenosti, da so misli leno tekle. Lep dan ali pa bližina svete stavbe sta mi misli napeljala od trenutnega občutja minljivosti k bogu. S to nedoločljivo in skrivnostno stvarjo sem sicer že pred davnimi leti za vselej opravil. Prepustil sem mu neskončnost in verne duše, nisem pa mu dal pravice do najmanjšega dela samega sebe. Postavil sem ga na hladno in zabilisal mladeniške spomine na njegovo pojavljanje v soju sveč materine večerne molitve. Ta dan pa mi je zopet stopil pred oči tako, kot lahko samo bog stopi pred oči. Zagledal sem ga družno s starko pri zaprtem oknu, kako opazujeta mimoidoče in jih opravljata. Zazdel se mi je enako gnil stvor kot starka in z naslodo sem pomislil, da bo treba boga kdaj dokončno odpraviti. Ko bom uničil starkino življenje, bo šel k vragu tudi gospod bog, kajti čutil sem, da sta nekako nedoločno tesno povezana prek čemenja v zatemnjeni sobi in v tihem životarjenju. Lahko bi tudi rekel v rjastem ginevanju življenja . . .

Kmalu so pričele po poteh k cerkvi kot črne žuželke pritekati stare ženice. Izginjale so v odprtini vhoda s prašnimi izrazi na vseh svojih pojavah. Prišla je tudi »moja« starka. Stisnjena v dve gube, kot se spodobi pred obličjem požensčenega boga, se je precedila v cerkev. Počakal sem nekaj trenutkov, da bi bil vsak morebiten sum, da jo zasledujem odveč, in odšel za njo.

Notranjost cerkve me je hladno presenetila. Dolgo me že ni bilo v nobeni in odvadil sem se njenega mračnega vonja, vsiljive sladkobnosti, ki v človeku zbuja odpor ali pa razkrajanje vsakodnevne zavesti. Strmel sem v slike blaženih obrazov svetnikov in ob njih nezemeljskih pogledih sem se za trenutek počutil dokaj klavrnega. Ali je mogoče, da toliko moči raste iz gnilosti? Sicer pa je bila to le moja občutljivost za umetnost. Hitro sem uredil vtise, da ne bi bilo preveč jasno videti, da sem prvič po dolgem času v tem prostoru. Iz istega vzroka sem se stisnil v najtemnejši kot.

Starka je sedela nekaj vrst pred menoj poleg neke ženske. Narahlo sta kimali z glavo kot v nekakšnem zanosu. Šele kasneje sem ugotovil, da sta se

pogovarjali tako, kot sta se izurili v več letih. Prvi vtis pa je vsekakor bil, da sta drobni zgrbljeni miški, ki se treseta pred silnostjo boga. O, lažnost vtisov! Bog jima je bil domač kot peteršilj.

Ko sem bil zatopljen v te misli, niti opazil nisem, da je nedaleč od mene slonela mlada ženska. Svetloba iz dolgih barvnih oken se je svedrala v njenih svetlih laseh in legala na njeno bledo polt z mehko, ki me je presunila. Zastrmel sem v lepi privid, da sem pozabil na starko, na svoj namen in ves svet. Ženska se mi je zdela čudovito lepa in vame se je priplazilo čustvo rahle melanholije. Prijetno, mehko čustvo me je spomnilo otroških let in sončnih popoldnevov, ki sem jih samotno prečepel pri neki mladi vdovi; bil sem zatopljen v njeno pojavo tako polno neznanske sanjskosti, da sem kar medlel. Vendar me je v tem sladkogrenkem počutju polnil smeh, ki je prihajal iz globine polnih, belih prsi v razpeti bluzi, polnil s trpljenjem in sovraštvom. To je bila grenčina v veliki blaženosti. O, otroštvo! Ko sem tako strmel v mlado žensko, izzivajočo s svojo svežostjo v starčevsko dišečem ozračju cerkve, se je po nezanih poteh splazil vame občutek hude sovražnosti, ki pa ga nisem usmeril proti svetli podobi, ampak proti »svoji« starki. Dokončno jasno in neovrgljivo: ne samo da jo *Bom* ubil, ampak jo *Moram*. V večplastnosti misli je ta nujnost sevala kot svoboda. Preblisk tega sklepa me je povrnil k očarljivi svetleči podobi. Strmel sem vanjo kar naprej in predel misli, ki so bile nespodobne za kraj, kjer sem bil. Ženska me je prevzela, tako da sem nekako čutil povezavo njenih in svojih poti. Čudno se morda sliši, a tako je bilo — določil sem jo za svojo ženo in mater svojih otrok. Njeno bledo verno obličje mi je prebujalo slastne predstave o nasladnem jemanju njenega telesa in o trpkosti njenega materinstva, ki bo kazen za užito slast.

Vse to sem premišljeval hkrati, tako da so si podobe in sklepi hkrati sledili po nedognanih zakonih možganskega delovanja. V tako napetem stanju duha, preobremenjenega z miselnimi in čustvenimi naporji, pa sem ohranil hladen videz in mir.

Po litanijah sem od daleč sledil starki do doma ter tako dobil točen čas njene odsotnosti. V tem času bo treba vdreti v stanovanje in ga pregledati.

Naslednjo nedeljo, ko je starka spet odšla na klepet z bogom, sem se splazil na vrt poleg hiše, kjer je stanovala. Nobene težave ni bilo pri vstopu. Okno z vrtni strani je bilo razbito, tako da sem brez uporabe rezila za steklo odprl zapirac, ki je bil ne glede na razbito okno pravilno potisnjen v ležišče. Zlezal sem v hišo in odšel po mračnem hodniku do vrat starkinega stanovanja. Vsaj tu sem pričakoval oviro, a na moje veliko presenečenje so bila tudi vrata odprta. Starka je zaklepala le vhodna vrata, vse drugo pa je čuval čas in zunanost hiše.

V kuhinji je smrdelo po postanih jedeh. Črviva omara se je potila v kotu, v lijaku za vodo se je namakalo nekaj prastare posode nespoznavne barve in polne okrušenosti. In, naj kdo verjame ali ne, izmed vijugastih desak poda je raslo nekaj bilk blede zelene trave po kotih in pod mizo. Skozi reže polknic je prihajalo le malo svetlobe. Mračnost prostora in

njemu lastni vonj, kakor tudi misel na starkino ždenje v tem prostoru, vse to me je napolnilo z gnusom, namreč moj estetski čut je trpel. Bil sem začuden. Starko sem zagledal v novi luči: zanikanje življenja, usodna predanost v nujnost bivanja, ki se ji ni zdelo vredno osmisliti ga vsaj z ureditvijo prebivalnega prostora. To me je, kot sem dejal, začudilo in pretreslo. In moj naklep je klavrno obvisel v tej zanikrnosti.

Pogledal sem še v drugi prostor. Ravno tak mrak in še enkrat večja zapuščenost. Pajčevin toliko, kot da bi starka gojila pajke. Pohišstvo, kolikor ga je sploh bilo, se je že davno razveznilo v brezobličnost. Edino živa je bila postelja, ker je bila vsaj malo urejena; v razmetanosti postelnega perila se je menda še dalo sklepati, da je v stiku z živim bitjem. Nasploh je ves prostor dajal slutiti, da je namenjen spanju, ki pa je ob vsem dajal podobo smrti, pogreznjenju v nič zavesti.

Začudenje v meni je raslo in malo da nisem podlegel predstavam svojih čutov, ki so mi vsiljevali misel, da tu ni ničesar možno storiti.

Šele sveži zrak na vrtu me je streznil od grozljivega začudenja, do sape pa sem prišel šele v svoji sobi. Ni dosti manjkalo, pa bi se mi bil namen zrušil kot hiša iz kart.

Po tem obisku sem na starko mislil v vsaki svoji misli. Osnovni ton, ki se je privlekel v mojo zavest po spoznanju silne samotnosti, opustošenosti starkinega življenja, me je spremljal povsod, zažrl se mi je v zavest enkratno in boleče. Namreč, tu je cela kopica vprašanj, ki bi jih moral rešiti, vendar so vprašanja neizgovorjena, niso formulirana, niso jasna v danosti besede, samo trepetajo v meni kot osnovni ton občutij, kot poslednji odtenki dejanj. Prepojil sem se z njimi in morda prvič v življenju pomislil (neverjetno) o negotovi trdnosti človeka v svetu. Nekaj dni sem bil bolan. Tega ne tajim, zato tudi pišem o tem; da pod vplivom nekaterih vtisov lahko spodsrsne še tako trdna osebnost kot jaz, še tako skrbno gojena in vzgojena. Svojo misel sem pritiral do meja nujnega. Starko sem moral ubiti, kajti postala je uničujoča za mojo bit. Zdaj vem, da je bila taki preveličanosti kriva vročičnost možganov, kratko in malo bolezensko stanje, ki sem vanj zapadel po obisku ali pa morda že prej in je tudi silnost občutka vzdramila bolezen. Morda je bil vsega kriv le prehlad ali gripica lažje vrste.

Vrnimo se torej k dejstvu; načrt se je pokazal kot lahko izvedljiv, saj bi me pri dejanju nikakor ne mogel zmotiti kakšen naključen obiskovalec — starka je živela preveč samotno. O tem so me potrjevali tudi redki dokumenti, ki sem jih našel v omari.

Edina stvar, ki je preostala, je bil točen datum. Da bo to nedelja, je zahtevala že sama zasnova dejanja; a treba je bilo še določiti, katera. Pri tem mi je pomagalo naključje, če sploh kaj takega je (ali pa sploh samo to)? O tem nerad premišljam, ker me postavlja v nenaravne položaje, kajti edino človekovo vodilo, volja, dobi medlo barvo nemoči, pa tudi drugače se življenje nekako razkolje; zato, čeprav se misel zgane, raje grem prek tega — po naključju, bom rekel, sem neke nedelje zašel na svojem sprehodu k cerkvi in zaslišal mračno cvileče petje stark pri litanijah, ki so se, po uri sodeč,

šele priče. Ne da bi bil kdaj prej vsaj najneznatnejši del svoje volje usmeril na to nedeljo, je v meni nenadoma vstala jasna in ostra odločitev: zdaj!

Pohitel sem proti starkini hiši in mimogrede otipal v žepu kos svilene vrvice. Pripomniti moram, da do tega trenutka, in temu se še sedaj čudim, namreč nekaj nelogičnega je v tem, sploh nisem pomislil, *kako* bom starko ubil. Vrvica se je pač po naključju znašla v mojem žepu. Moj načrt je bil izredno natančno premišljen, vstop v hišo, čas, prstni odtisi, motiv, gibanje po prostoru, na vse sem mislil, o samem dejanju pa nikoli, kar je neverjetno.

»In potem, ko pride, jo ubijem...« Tu se je moja misel stemnila, preskočila in nadaljevala analizo povratka, umika in čvekanja z mojo gospodinjo, ki seveda ne sme ničesar zaslutiti. Določil sem celo temo pogovora: nekaj iz življenja termitov. Vsekakor čudno in *ta* trenutek, ko pišem, še vedno nisem razvozlal problema.

V hipu, ko sem otipal vrvico, morda sem jo celo *poiskal*, mi je bilo jasno, da bom starko zadavil. Živo mi je stopil pred oči njen konec: krhko telo se mi zvija pod kolena, ko jo tiščim ob tla. Z eno roko pritiskam trzajočo glavo ob gnili pod, z drugo pa vlečem za vrvico; vroča slina se starki cedi iz ust in jezik kot temna modrikasta žival leze iz obraza... mračna svetloba njene sobe, zapuščenost, prašnatost, pajki in bilke svetle trave med podnicami... tisto neverjetno trzanje mesa, ki izgublja življenje... in v grlu mi leži kepa, usta imam suha; kar počnem, se mi gnusi, obenem pa sem do zadnjega vlakna prepojen s potrebo po tem... pobrca z nogo in se umiri... jokala je, to vidim, ko jo obrnem na hrbet in se zazro vame izbuljene steklene oči v mokrem licu...

Hitel sem, lahko bi rekel, kar malo živčno, ker me je živost podobe razburila, proti vrtu, poiskal isti skriti prehod v ograji, kot sem ga uporabil pri prvem obisku, in se splazil do hiše. Nihče me ni opazil. Vse je bilo mirno. Zapuščene poti po vrtu in zelen mrak popoldanskih senc. Nekje daleč so se igrali vriskoma otroci, toda to je bilo res daleč od hiše, ki je skrivnostno tiho ždela v svoji zapuščenosti. Lahko sem nadaljeval. Šipe v oknu še vedno ni bilo in tako sem v nekaj sekundah prispel do starkinega stanovanja.

Stal sem za vrati in čakal. Misel mi je mrzlično delovala; lahko bi celo rekel, da sta se moja misel in prostor, ki je obsegal ves kompleks, ki ga je starka predstavljala, prelivala, se enkratno povračala v svojo danost in se srečavala z novim obrazom... Tiste trenutke čakanja, se mi zdi, sem se že tako globoko prepustil združenju hotenja in dejanja, oboje je lahko eno, da je seveda moralo priti do enakega pojava kot v sami misli, ko je dejanje v svojih mejah načrtovala, namreč — zagnila me je tema.

S tem ne mislim reči, da sem omedlel ali nezavedno karkoli počel, ne, temveč to, da moj spomin ne beleži dejanja, kar končno niti ni važno, saj... nima smisla govoriti o tem. Preveč je nedotakljivo in ubogi instrument jezika ne more tega zajeti, čeprav rad priznam, da odpira neke druge možnosti hotenja in dejanja, zato tudi o tem pišem...

Trenutek, ko seže spomin zopet v pojavni svet, je bil poln presenečenja in začudenja. Še danes mi ni jasno, koliko sem bil soudeležen pri starkini smrti. Pravzaprav iz logičnosti razuma sledi, da sem edini krivec, a skriti

občutek v meni pravi, da sem samo soudeleženc. Vsekakor mi ni moč zapletenosti čustva in misli razvozlati, zato pravim, da sem bil v tistem trenutku, ko se je tema umaknila, začuden.

Pred nogami mi je ležala starka z odprtimi usti in izbuljenimi očmi, mrtva. Na njenem obrazu ni bilo običajnih sledov davljenja ali pa sem jo zadavil tako lepo. Dopuščam celo možnost, da sem solze in sline obrisal z njenega obraza, jezik pa potlačil nazaj v usta. Če tega nisem storil, potem ostane samo še ena možnost: da sem jo ubil z mislijo . . . najprej sem zlomil njen življenjski prostor in nato . . . Ne! Upira se mi kopiciti besede, kajti tu so popolnoma brez pomena, prazne, ničesar več opredeljujoče, ker je zadnje izkustvo zunaj območja, ki ga pokrivajo.

Naj samo še to napišem, da sem mirno in neopaženo odšel iz hiše. Vse je teklo po načrtu, celo pogovor z mojo ubogo gospodinjjo, ki nima pojma o višji resničnosti, katere primer so termiti . . .

Propadel značaj, razcefrana duša. Lahko celó razumsko načeto bitje. Ali pa ne. Morda samo zelo občutljiv človek, ki mu je bilo дано zagledati svet v drugačni luči in razsežnosti, kot se kaže nam, povprečnežem.

Pravzaprav me niti ne zanima toliko, s kakšno besedo bi ga opredelil kolikor poskus samoopredelitve, tisti nagon, ki ga je silil, da je svojo blodnjo resničnosti zapisal, potem pa očitno pozabil na zapiske. Kaj je s tem? To je tisto veliko vprašanje, ki bi ga bilo treba rešiti.

Ob priliki sem povprašal gospodinjjo, kaj se je pravzaprav dogajalo s tisto starko, in ni me preveč začudilo, ko sem od nje zvedel, da je še živa in zdrava, da še vedno vneto slavi boga in je že malo čudaška.

»Tudi bolna je bila. Skoraj na smrtni postelji. Klicali so že gospoda, no, pa se je vse obrnilo na bolje. Malo je manjkalo, da ni od gladu umrla. Veste, popadla jo je nekakšna omedlevica in negibnost, pa je ležala v kuhinji kar na tleh. Na srečo je Pavlo zaskrbelo in je šla pogledat k nji, ampak ne iz krščanske dobrote, kot pravi, ne, ne, iz radovednosti. Firbca, če hočete! A kar je res, rešila ji je življenje. Gotovo bi gospodična Marija od lakote konec vzela, saj k nji ni nobena živa duša zavila na obisk . . .«

Previdno sem umešal gospoda Henrika v pogovor, a na vsa moja poizvedovanja in pasti nikakor nisem mogel v gospodinjji zbuditi zveze med njim in starko. Za mojo dobro gospodinjjo so bili zapiski, ki jih je gospod Henrik zapustil, neodkrita skrivnost, drugače nisem mogel razlagati njenega odločnega zanikanja oziroma nevednosti o razmerju, ki se je pletlo med njenim podnajemnikom in starko.

Morda pa je res le to, da nimamo pojma o višji resničnosti, kot pravi izginuli gospod Henrik.